

מחזוריות והתחדשות ביום הכיפורים

סליחה, פיוס והתחלה חדשה

מבוא

השנה העברית מתחילה בתהליך מתמשך שראשיתו בחודש אלול וסופו בחג הסוכות (סוף חודש תשרי). המסורת היהודית מתייחסת לפתיחת השנה כמסע שבו הפרטים והקהילות בוחנים את השנה החולפת ומתכוננים מחשבתית ונפשית להתחלה החדשה. בדימויים המסורתיים האדם ומעשיו עוברים מעין תהליך של משפט שבסופו הכרעה הנוגעת לחיי האדם בשנה החדשה. ביסודה, זוהי גישה אופטימית, גישה המציעה להתבונן אחורה על מה שהיה בסיפוק – כשהדברים עלו יפה, או בחמלה – ביחס לשגיאות וחרטות, מתוך אחריות לקבל החלטות על שינוי ותיקון.

חגי תשרי מביאים לידי ביטוי את המתח בין מחזוריות קבועה להתחדשות ושינוי. המחזוריות הקבועה של הטבע, כמו גם הרגלים ושגרה, יוצרים עוגן של בטחון, ומאפשרים תכנון תוכניות וציפיות. יחד עם זאת, ישנה סכנה של הרגל ואדישות הנובעים מהצמדות למוכר ולרגיל. בשונה מכך, התהליך האישי-הפנימי של תיקון הוא תהליך בלתי צפוי ומכוון כולו לשינוי והתחדשות.

מערך השיעורים מוקדש למתח בין הקבוע למתחדש, בין מחזוריות לשינוי.

במערך זה נתמקד בסליחה כמאפשרת התחלה חדשה. הסליחה מחייבת הכרה בטעות ותשומת לב למה שאירע, לצד היותה מפתח להתחלה חדשה. נעסוק בקושי להתנצל ובהתפייסות, אך גם בכוח לשנות ולהתחיל מחדש באמצעות מילים. נתייחס לחוויה האישית והחברתית, ולכוח שיש לקהילה שמקיימת תהליכי מחשבה ותשובה ביחד. נתייחס גם לערך של התבוננות פנימה ולעוצמה של חברה שיודעת להושיט יד ולסלוח.

מטרות המערך

- 1 להכיר את הרעיון של מעגל השנה ויום הכיפורים כמאפשר התחלה חדשה
- 2 העמקה ברעיון הסליחה והפיוס כערך וכפעולה
- 3 עבודה יצירתית בעקבות מקורות

ציוד דרוש

- אמצעי הקרנה
- דפי מקורות
- צבעים וכלי כתיבה

א. פעילות פתיחה

1 נסביר: יום הכיפורים חל בי' בתשרי, עשרה ימים לאחר ראש השנה. יום הכיפורים הוא יום המוקדש לסליחה. יש הנוהגים לציין את יום הכיפורים בצום ובתפילות, ואחרים מנצלים את היום לחשיבה על הדברים שצריך להתחרט עליהם, להתנצל ולהתחיל לתקן. אחת התפילות המרכזיות ביום הכיפורים היא 'תפילת נעילה' הנאמרת לפנות ערב ומציינת את צאת יום הכיפורים.

2 נחלק לתלמידים קטע מתוך פיוט בתפילת נעילה (**נספח א**). נקרא את המילים בקול. נסביר ונבאר מילים לפי הצורך. נשאל:

- 1 ? "פתח לנו שער בעת נעילת שער" – מה ננעל? לאן נפתח שער חדש?
- 2 ? מה נרצה להשאיר מחוץ לשער (של השנה החדשה)? איך אפשר לעשות זאת?
- 3 ? מתי בקשת סליחה היא פתיחת שער? איזה שער היא נועלת?
- 4 ? התפילה מזכירה את מחזוריות היממה: "השמש יפנה... פנה יום". האם ביום הכיפורים חשוב לזכור את המחזוריות או את ההתחדשות?

שאלות לדיון

3 נבקש מהתלמידים לצייר על דף המקורות (**נספח א**) את השער כפי שעולה בדמיונם/ן (פתוח / סגור, בתחילת השביל / בסופו, מה ברקע...). בסיום, נבקש לתלות את הציורים על הלוח. נדון בהבדלים בין הציורים, ונשאל אם רעיון השער מעורר תקווה ואופטימיות או תחושות אחרות.

נשאל:

- 1 ? למה רק בסוף יום הכיפורים מגיעים לשער ההתחלה החדשה?
- 2 ? מה הקשר בין סליחה להתחלה חדשה?

שאלות

ב. לימוד בחברותא - שותפות ופיוס

1 נחלק את דף המקורות (נספח ב1 או ב2) ונתחלק ללמידה בחברותות.

דגש למורה

- דף מקורות ב1 מתאים לעבודה בקבוצות ומזמן כתיבה יוצרת והצגות.
- דף מקורות ב2 מתאים לאוריינות ברמה גבוהה יותר ומותאם ללמידה בחברותות.
- « נבחר בלימוד המתאים ליכולת הכיתה ובהתאמה לרמת האוריינות.

2 דיון מסכם במליאה

- דף מקורות ב1: נשמע מספר סיפורים של יונתן, ונתייחס לאפשרות להמשיך את החברות גם לאחר ריב.
- דף מקורות ב2: נשאל על ההבדל בין מריבות תכופות לבין "אחטא ואשוב ואחטא ואשוב". נתייחס לכוונה, לחוסר הרגישות כלפי האחר, למי שמתנצל/ת מן השפה ולחוץ, למי שחושב/ת שיום הכיפורים הוא יום של סליחה ללא מאמץ אנושי אישי.

נשאל:

- למה לדעתכם/ן חשוב שיהיה יום משותף שבו כולם/ן עוסקים/ות בבקשת סליחה ובמחשבות על חרטה ותיקון?
- למה השער לשנה החדשה נפתח רק לאחר יום הכיפורים ולא בראש השנה?

שאלות

3 נזמין את התלמיד:ב לחזור אל הציורים מתחילת השיעור (נספח א) ולהוסיף את המילה 'סליחה' במקום המתאים ביחס לשער. (באיזה שלב בתהליך תחילת השנה צריכה להתקיים הסליחה? יותר קרוב לסוף השנה היוצאת? ממש לקראת יום הכיפורים? ליד השער? על השביל?)

ג. מהלכה למעשה

לוח 'בין כסה לעשור': נכין לוח כיתתי שילווה את עשרת הימים מראש השנה ועד ליום הכיפורים. נקיים החלטה כיתתית על התנהגויות או מעשים שאותם נרצה להפסיק לעשות במהלך הימים האלה וכן מעשים מהם נרצה להיגמל לתמיד (למשל נפסיק לריב בהפסקות או לא נשאיר לכלוך על הרצפה בסוף היום), ועל פעולות שיסייעו להתחיל את השנה החדשה ברגל ימין. הפעולות יכולות להיות פנים כיתתיות (כמו לזכור להתקשר לתלמיד/ה חולה) או בית ספריות (להכין משחקי קיר להפסקה) או קהילתיות (להכין שנה טובה לבית אבות סמוך). נבחר פעולה לכל יום ונסמן ביצוע.

פתיחה לנו שער

פְּתַח לְנוּ שַׁעַר

בְּעֵת נְעִילַת שַׁעַר

כִּי קָנָה יוֹם

הַיּוֹם וְקָנָה

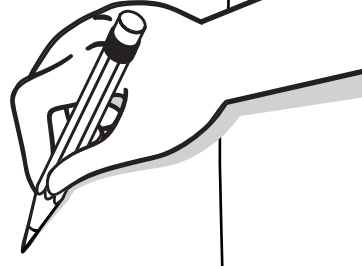
הַשָּׁמַשׁ לְבֹא וְלִקְנָה

נְבוֹאָה שְׁעָרֶיךָ

מתוך : תפילת נגילה

'נעילה' היא התפילה החותמת את יום הכיפורים. כשיום הכיפורים מגיע אל סיומו מבקשים את " פתיחת השער" דווקא ולא את נעילתו. יש בכך ביטוי לאמונה שעדיין ניתן לתקן ולשנות.

שותפות ופיוס

שותפים |

מילים: שלומית כהן אסיף, לחן: יוני רכטר

יונתן ואני כבר לא שותפים

יונתן לקח לי את כל הקלפים.

ירדתי לחצר לחפש חבר אחר.

רק בנות שיחקו בחצר

ואיתן אני לא מסתדר.

כשחזרתי הביתה אמא שאלה:

איפה היית?

יונתן הביא לך קלפים

אמר שאתם שוב שותפים.

איזה חבר,

בדיוק כשאני אינני

הוא בא לבקרי.

להאזנה לשיר

התפייסות |

מילים: שלומית כהן אסיף, לחן: יוני רכטר

רוצה להתפייס עם יונתן

ולא יודע איך.

כותב לו מכתב, כותב את האמת

את הדף מקמט.

אני בחדר מתהלך. צעד גדול, צעד קטן

שורק את השריקה שלי ושל יונתן.

הטלפון מצלצל אני ממחר לענות

אבל זה לא יונתן.

מחייג שלוש ספרות ראשונות

ומהסס

ושוב מרים את השפורפרת וחושב:

איך להתפייס?

אחר כך אני מחייג בלי היסוס

ויונתן עונה: חייגתי אליך

הקו שלך תפוס.

להאזנה לשיר

גולגולת של

איך מתוארת ההתפייסות בכל אחד מן השירים?

לפי השירים, איך אפשר לדעת שקשה לבקש סליחה ולהתפייס?

האם הייתם/מקבלים/ות שיחת טלפון או הזמנה להמשיך לשחק יחד כבקשת סליחה, או שחשוב לכם/שתהיה בקשת סליחה מפורשת?

בחרו שיר אחד משני השירים וספרו את הסיפור מנקודת המבט של יונתן

שאלות

תארו איך התפתח הריב מנקודת מבטו.

מה נאמר במוהלך ההתפייסות?

מה קרה בפגישה הראשונה אחרי ההתפייסות?

למה מתכוונים כשאומרים סליחה?

האומר, אֶחָטָא וְאָשׁוּב, אֶחָטָא וְאָשׁוּב, אִין מְסַפֵּיקין בְּיָדוֹ לַעֲשׂוֹת תְּשׁוּבָה. עֲבֻרוֹת שֶׁבִין אָדָם לַמָּקוֹם (כִּינּוּי לאל), יוֹם הַכְּפוּרִים מְכַפֵּר. עֲבֻרוֹת שֶׁבִין אָדָם לְחֵבְרוֹ, אִין יוֹם הַכְּפוּרִים מְכַפֵּר, עַד שְׂרִיצָה (יבקש סליחה) אֶת חֵבְרוֹ.

משנה, מסכת יומא ח , ט

ביאור: אם אדם אומר לעצמו, תמיד אפשר לבקש סליחה אז אני אפגע ואתנצל, אפגע ואתנצל, הוא לא יקבל הזדמנות לחזור בו. אדם שחוטא כלפי אלוהים יכול להתפלל ולבקש סליחה ביום הכיפורים אבל אדם שפגע באדם אחר לא יכול להתפלל ביום כיפור ולחשוב שזה מספיק. הוא צריך לגשת למי שנפגע, לבקש סליחה, עד שהאחר יסלח לו.

איך אומרים במשנה (מסכת יומא)?

תמיד אפשר לבקש סליחה אז אני אפגע ואתנצל - " _____ "

חטאים כלפי אלוהים - " _____ "

פגיעה של אדם באדם אחר - " _____ "

לבקש סליחה מחבר/ה - " _____ "

שאלות לדיון

- ? למה ישנה חזרה על הביטוי "אֶחָטָא וְאָשׁוּב"? מה ההבדל בין מי שאומר את זה פעם אחת ומי שחוזר על התנהגות זו?
- ? מה דעתכם/על הכלל "האומר אֶחָטָא וְאָשׁוּב, אֶחָטָא וְאָשׁוּב, אִין מְסַפֵּיקין בְּיָדוֹ לַעֲשׂוֹת תְּשׁוּבָה"?
- ? מה ההבדל בין "אֶחָטָא וְאָשׁוּב, אֶחָטָא וְאָשׁוּב" לבין זוג חברים/ות שרבים/ות שוב ושוב?